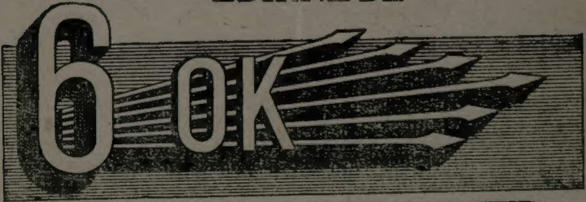
YIL : 1 SAYI : 18

Kuruluş tarihi : 25 İkinci Teşrin 1933

EDİRNE'DE

Halkevi tarafından

Onbeş günde bir çıkarılır ülkü demeti

İmtiyaz sahibi ve umumî neşriyat müdürü : Akıncıoğlu İbrahim

15 Ağustos 1934

Satış yeri : Edirne'de Meriç kitaphanesi
Basıldığı yer: Vilâyet matbaası

İçindekiler

Yine İşbölümü	6 Ok
Nufus kesafeti	Attilâ
İktisadî çalışmamızda birleşmenin lüzumu ve kooperatif sistemi	N. Naci
Kanunu medeniye göre: Medenî haklarımızdan	M. İ.
Edirne köprüleri	Serezli ESAT
Meriç ve kadın (şiir)	R. F.
Çocuk bakımı	S. A.
Ata sözleri	O.N.
Ölen kahramanlar (Hikâye)	Selçuk Kerim
Neşredilmemiş seçme (Bektaşi) nefesleri	V. L.
Lozan sulhu	S. R.

Sayı : 18 15 Ağustos 1934 Yıl : 1

Onbeşte bir :

YİNE İŞBÖLÜMÜ

Geçen yazımızda işbölümünün ne demek olduğunu söylemiştik. Bugün de işbölümünün lüzum ve faidelerinden bahsedeceğiz.

Muhtelif işlerin; muhtelif insanlar arasında yapılması aralarında bir his doğurur. Bu his onları yapmış oldukları işlerde tekâmüle; ihtisasa sevkeder. İhtisas ve tekâmül yeni fikirlerin; yeni keşif ve teşebbüslerin doğmasına yardım eder.

Bir terzi dükânını düşünelim. Terzi nekadar mahir olursa olsun pantolonu, yeleği, ceketi, kaputu ayni ustalıkla, ayni maharetle yapmasına imkân yoktur. Yeleği diken ustalar ayrıdır, pantolunu yapanlar başkadır.

Rönesansı müteakip Avrupada işbölümü kaideleri teessüs edince küçük sanayi inkişaf etti. Her şubenin mütehassısı doğdu.

İnkişaf eden küçük sanayi; sınaat merkezlerini teşkil etti. Fabrikalar açıldı. Daha evvel mütenevvi işler için dağılan; yorulan insan zekâsı muayyen bir işin meydana gelmesine inhisar etti.

Zabit; hekim; çiftçi; amele; gazeteci; doktor vesaire cemiyetin kendilerine verdiği işlerle meşgul oldular; ruhî ve bedenî kuvvetleri yalnız bu uğurda sarfedildi. Bu suretle Avrupada yüksek alimler; kudretli dehalar meydana geldi.

İşbölümü insan mesaisi arasında mazbut bir irtibat temin eder. İnsan zekâ ve kuvvetinin boş yere sarfedilmemesini istihdaf eder.

***

Memleketimizde ne için sınaat merkezleri teessüs edememiştir? Yurdumuzda; şöhretleri memleket sınırlarını aşan alimlerin yetişmeyişinde sebep ve saik nedir? Tereddütsüz cevap verebiliriz. Çünkü biz çalışmıyoruz. Çalışanların mesaisinde müspet bir işbölümü yoktur. Yevmî gazeteleri açınız.. Memlekette «alim» diye geçinen bazı kimselerin her telden çaldık-

larını görürsünüz. İşte her telden çalmağa yeltenmek muvaffakiyetsizliği mûcip olmaktadır. İlmî ve fennî sahalarda kuvvetli dehalarımızın bulunmamasını bu sahalardaki işbölümü ve ihtisas düsturlarının yokluğunda aramalıyız.

Hangi üniversite hocamızın beynelmilel ilim ve fen kitaplarında bir nazariye veyahut bir düstüruna rasgelebiliyoruz?
Üniversitemiz muvaffak olamıyor. Liselerde talebemiz muvaffak olamıyor. Amerikaya ihraç ettiğimiz incirler geri çevriliyor; Fellâhlar şeftalilerimizi Mısırda denize döküyorlar... Ne için?.

Biz; bedenî ve ruhî kabiliyetlerden mahrum miyiz?.. İncirlerimiz; şeftalilerimiz de dünyanın en nefis yemişleridir. Fakat biz müspet bir şekilde çalışmıyoruz. Herhangibir hocamız yalnız bir işle meşğul olmuyor. İncirimiz, şeftalimiz iyi ambalaj yapılamıyor; iyi derlenmiyor. Çünkü bu işlerde müspet bir işbölümüne malik değiliz. Bu işlerde mütehassıs değiliz.

Türkiyemizde yegâne işbölümene hürmet eden bir müessisemiz varsa o da askerliktir. Şöhret ve muvaffakiyeti memleket sınırlarını aşıp dünyaya varan ordumuzun, kumandanlarımızın muvaffakiyetleri işbölümünden, ihtisastan doğmuştur. Türk suvarisi; kendi çervivesinin ustası, Türk piyadesi kendi şubesinin üstadı; Türk topçusu kendi kısmının piridir. Bütün diğer şubeler de böyledir. Bir top bataryasının herhangi bir topunu; bir makinalı tüfek takımının herhangi bir tüfeğini ele alınız.

Gerek topta, gerek tüfekte işler bölünmüştür. Topun veya tüfeğin nevine göre neferler vardır. Top çavuşu veya tüfek kumandanının emriyle neferler işe başlarlar. Her neferin yapacağı iş; adım atacağı yol ayrıdır. Birer numara sahibi olan neferler vazifelerinin başlarına geçerler. Kimi dingili çözer; kimi tekerlekleri yerine kor; namluyu getiren; yerine koyan; cephaneleri taşıyan ; tevcih eden ve nihayet bütün bunlar olup bittikten sonra tekmil haberi veren ayrıdır.

Makineli tüfekte de böyledir. Kumanda ile vazife alan numara neferleri işlerinin başına geçerler, birisi kızağı kor; diğeri namluyu yerleştirir; öbürü cephaneleri taşır; birisi kaba tevcih haline getirir ve nihayet bir diğeri de tamam haberi verir. Asker birliklerindeki işbölümü Türk askerini dünyanın en şerefli ; en becerikli kahramanı haline yükseltmiştir

Orduya İlk geldiği gün dürüst ve muntazam konuşmasını bile bilmeyen Türk askeri; ordumuzdaki işbölümü; ihtisas düsturları ile dünyanın en medenî ve en yüksek teknikli askeri ile boy ölçüşecek bir hale gelmiştir.

Köylü arkadaşlara:

— Nufus kesafeti —

Trakyanın geçirdiği hazin sergüzest bu topraklar üzerindeki nufusumuzu azalttıkça azaltmış. Eskiden yalnız Edirne şehrinde bile yüzotuz yüzelli bin raddelerinde nufus varmış, ve bu kesafet o zaman bu şehre başka hayat vermiş, iktisadî vaziyetinde, içtimaî vaziyetinde bambaşka bir inkişaf varmış.. Ticaret fabrikaları, sınaî müesseseleri, münbit toprakları bu muhitten harice bile mühim ihracat yapılmasını mucip olmuş. Karaağaçta adeta başlı başına yeni bir varlık tesis edilmiş.. Garp memleketleriyle Türkiye arasında en birinci istasyon olan bu koca şehrin şimendüfer garı bile bir kasaba olmak istidâdını göstermiş. Halbuki ondansonraki harpler, hep bu güzel şehrin etrafında ceryan etmiş, şehir muhasara altına alınmış. Birkaç defa başka başka düşmanın eline düşmüş ve nihayet o eski varlığını kaybetmiş ve bu günkü acınacak vaziyete girmiş.

Hudutların yakınında bulunmaktan mütevellit bir tereddüde ihtimal vermemek lâzımdır. Çünkü Türk topraklarının hududa en yakın olan yeriyle Asyanın en hücra köşesinde bulunan mahallinin bu memleket için ayni hassasiyeti haiz bir vatan parçası olduğunda şüphe yoktur. Bu gün Edirne ne ise Çankırı, Van ayni vatan parçasıdır ve bilhassa böyle bir telakki karşısında Edirneye karşı olan bağlılık her yerden daha fazladır.

Edirne, Türk vatanının Avrupa içinde hayatına bedel ebedî bir kalesidir. Bu böyle olduktansonra burada eski vaziyeti yavaş yavaş istihsal etmek lâzımdır. Resmî dairelerin gittikçe çoğalması eski Edirnedeki ask.. kesafetini de yavaş yavaş temin ede-

Bu düsturlar sayesindedir ki koşulu topu indirip mevzie sokmak ve nişan almak Türk topçusu için bu gün azamî bir dakika meselesidir.

Biraz yukarıda söylemiştik. İşbölümü ihtisası; büyük sanaatı tevlit eder.

İhtisas sanayii tekemmül ettirir ve sınaat tekniğini inceletir. İşbölümü insanları bedevi hayattan beytî hayata beytî hayattan da beldî hayata yükseltir.

Biz, herkesten daha fazla beldî hayata muhtacız. Buna varmak için çalışmak devlet borcu olduğu kadar fert borcudur.

6 OK

cektir. Bütün buna mukabil Trakya havalisinde kilometre murabbaına yirmiyedi kişi isabet etmektedir. Yirmiyedi kişi hiç demektir. Halbuki bu güzel topraklar bunu on misline yüz misline de iblâğ etsek bu memleketi seve seve besler.

Gelen muhacirlerin bu havaliye yerleştirilmesi bu nufusu günbegün arttırmaktadır. Buna mukabil nufus çoğalmasını icap ettiren bildiğimiz esaslı hususata da fazla ehemmiyet vermemiz lâzımdır.

Türk milleti vülûttur, fakat bu vülûdiyet refahla ve aile istikbaline itimatla kuvvet bulur. Hâlâ kendilerine yer, köylerde yurt gösterilen muhacırların veya esasen göçebe dolaşmağa alışmış bazı kabilelerin, gösterilen yerlerde oturmadıkları ve daima dolaştıkları ve bir yerde istikrar kılmamalarının da kendilerini muayyen bir yerde refaha mazhar kılamadığı görülmektedir. Herşeyin iptidasında zahmet olduğunda şüphe yoktur. Bir toprağı verimli bir hale getirebilmek için onun üstünde bir kaç sene didinmek lâzımdır. Her temas ettiğimden arazinin her yerde mahsuldar olduğunu öğreniyorum. Bu böyle iken çalışmaktan çekinmenin manâsını bir türlü anlıyamıyorum. Bilhassa bidayette kendilerini yaşatacak bir muavenete de mazhar olduktansonra.. köylerde yerleşmek için o köylerde ev yapacak iptidaî maddelerin neden ibaret olduğunu bilmek kâfidir. Topraktan, ağaçtan, taştan, sazdan, kerpiçten, tuğladan herşeyden dayanıklı güzel ikametgâhlar yapmak çok mümkündür. Ve hali hazırda meseisi fazlalaşmamak ve ayrıca masrafı istilzam etmemek şartiyle bunları fennî şekillerde inşa etmek kabildir. Bu takdirde hem bu yapılara fazla bir metanet hem sıhhî vaziyet ve hem de güzel bir zarafet verilmiş olur. Bildiğimiz kerpiçi köylünün bilgisiyle dökmekle bir fen memurunun göstereceği şekilde dökmek arasında köylüye zahmet verdirecek bir külfet yoktur, örülecek bir çiti köylünün bildiği ile fennin bildiği şekilde örmek arasında yine fazla bir külfet yoktur. Fakat yapıldıktan sonra aralarındaki fark nisbet kabul etmiyecek şekilde büyüktür. Binaenaleyh köylünün başına geçecek olan mahallî hükûmet memurlariyle bereber muhtarların en küçük bir yapı için bile bu esasları gözönüne getirerek vilâyet mühendislerinden ve icap eden yerlerden direktif almaları çok lâzımlı bir iştir. Köylünün şahıslarına ait yapacakları bu yerler için birkaçının birleşmesi ve ayrı ayrı evleri için müşterek mesaî sarfetmeleri işlerini çok kolaylaştırır. Köylerin ufak tertip pilanlar dahilinde tanzimi bu sayede daha kolaylıkla mümkün olur.

Çocuk vefiyatının önüne geçilmesi ayni derecede mühimdir. Köylerdeki doğum meselesine kükûmetimiz çok fazla ehemmiyet vermiştir. Bilgisiz ebelere yer vermemek ve hatta bunları hükûmete şikâyet etmek lâzımdır. Ebesi olmayan köylerin nahiye müdürlerine müracaat ederek bu ihtiyaçlarını temin ettirmeleri icap eder. Hükûmet bazı Edirne köylerine bu sene yine on ebe tayin

İktisadî çalışmamızda birleşmenin lüzumu VE KOOPERATİF SİSTEMİ

Memleketimiz vaziyeti coğrafiyesi itibarile mütenevvi iklimi haiz bir sahada bulunmaktadır. Hemen diyebiliriz ki yetişmesi için kendine has iklim arayan pek az mahsul vardır ki Türkiyede yetişmesin. Bunlar, tabiatın güzel memleketimize öyle bahşayişidir ki, millî hudutlarımız dahilinde bulunan vatan parçamızı dünyada misli bulunmaz bir diyar addine seza kılmıştır. Bundan başka topraklarımızın bazı yerlerde hayret verecek derecelere yükselen verim kabiliyetini kaç memleketin topraklarında bulabiliriz. Bilhassa başka yerlerde yetişen emsaline randımanı, nefaseti, çeşnisi ve daha birtakım hususiyetleri itibariyle faik olan mallarımız az çeşit mi tutar? Bunlar böyle olmakla beraber, çok esef olunur ki, Osmanlı saltanatı idaresinde bulunmuş olan Türk, iktisadî sahada çalışmanın ne demek olduğunu kavrayamamış ve pek çok zamanlar memleketimizde bu sahanın verebileceği semereleri gayri Türk anasır toplamıştır.

Ancak, şu on sene zarfındadır ki büyük inkilâp ile beraber uyanan milletimiz hakikatları her gün biraz

---

etmiştir.

Çocukların doğumudan sonra onlara bakmak ta meseledir. Çocuk hastalıkları çok fenadır, hiç ehemmiyet verilmiyen bir hastalık bu çok köüpe fidanı alır götürür. Bizde çocuk ölümlerine karşı o kadar istinas vardır ki, çocuğu ölen bir anayı teselli bile fazla bir iştir. " Ne olacak çocuktur, yenisi gelir.. „ Derler. Halbuki o çocuk, o evin bir temel taşı. bu memleketin de bir sahibidir.. İşini görmüş ayağı çukura girmiş olan bir ihtiyarın ölümü nihayet tabiatın bir cilvesidir. Fakat zavallı bir yavrunun ölümü bir ihmal, bir lâkaydi ve nihayet bir cinayettir. Bunu bu suretle kafalarımıza yerleştirmek lâzımdır. Hükûmetin köyleri dolaşmağa mrmur olan küçük sıhhiye memurları vardır, bunlar köyleri dolaştıkça bunlara köylerdeki bütün hastalıkları göstermek bilhassa küçükleri eyi de olsalar bir defa muayene ettirmek her köylünün, her Türkün vazifesidir.

İşte çocuk bu memleketin ve bir ailenin istikbalidir. Çoçuğun olursa ve çok olursa adın baki kalir ve o kadar çok anılır. Çocuğun çok olursa ve erken olursa işin gücün açılır ve yardımcın olur. Nihayet çocuğun olursa ve çok olursa bu topraklar senden başka kimsenin olmaz ve her zaman ocağın tüter...

Atilâ

daha fazla anlamağa başlamış ve içinde bulunan yabancıları sahibi bulunduğu bu topraklardan sürerek memleketin her sahasında kendisi çalışmak ve sayinin semerelerinden de bizzat istifade etmek yoluna girmişti.

Bununla beraber pek âlâ biliriz ki kazanca nail olabilmek için bunu celbeden iki esaslı unsuru da elde bulundurmak lâzımdır. Bunun da biri bilgi diğeri sermayedir. Sermayesiz bilgi işe yaramıyacağı gibi bilgisiz idare edilen sermaye de her zaman heder olmağa namizettir.

Halbuki yukarda da söylediğimiz gibi uzun zamanlar, iktisadî sahalara yabancı kalmış olan bizlerin, henüz pek yeni olan işe başlama hayatı memleketin çok mütenevvi ve vasi olan fakat o nispette de bilgi ve sermayeye ihtiyaç hissettiren tücaarî çalışma yolunda, teker teker yürüyerek hedefe vasıl olmamızı mümkün kılacak kadar olgun değildir. Şu halde, bizim için birbirimize yardımcı olmak yani birleşmek ve bu birleşmeden doğacak olan kuvvete dayanarak hedefe doğru sağlam adımlarla yürümek en muvafık çalışma şekli olacaktır.

Birleşmeden beklenen neticeyi maksada en uygun surette temin eden çalışma tarzı kooperatif sistemdir. Esasen Fransızça manasiyle ko - birleşik - ve operatif - hareket eden, muamele yapan, çalışan - kelimelerinden mürekkep ve Fransızça yazılışı (cooperatif, ve) olan bu kelimenin tahliline kooperatif demenin birlik hareket etme demek olduğunu anlarız. Beşer tarihinin şimdiye kadar geçirdiği muhtelif safhalarına şöyle bir göz atarsak pek kolay görürüz ki insanlar arasında anlaşma ve birleşme hareketleri ancak ve ancak ayni gayeyi istihdaf eden, ayni emel peşinde koşan ve aynı menfaatların tesiri altında bulunanlar meyanında başgöstermiş ve vücut bulmuştur.

İşte tabiatın bu değişmez kaidesinin icabatından olarak kooperatif şirketler ilk defa onsekizinci asrın sonlarında ve ondokuzuncu asrın bidayetinde İngilterede doğmuşlardır. Bu şirketlerin vücudunu tevlit eden sebep ise tarihlerde İngilterede hükümferma olmuş olan buhran dolayisiyle insanların gıdalarını bile tedarikten âciz kalmış bulunmalarıdır. Açlık felâketinin önüne geçebilmek için amele sınıfı ve fakir halk müştereken buğday ve un almağa karar vermişlerdir. Böylece kooperatif hareketi ilk adımını atmış ve bu itibarla da ilk defa vücut bulmuş olan kooperatif şirket istihlâk kooperatifi olmuştur. Bilâhara Fransada FOURİER isminde bir âlim tarafından tekâmül ettirilen kooperatif sistemi Almanyaya, Rusyaya, Amerika Cemahire müttehidesine ve Türkiyeye sirayet etmiştir. Türkiyede ilk kooperatifler itibar sandıkları şeklinde 1861 tarihinde Mitat paşa tarafından teşkil olunmuştur. Esasen Mitat paşanın bu kooperatif teşkilâtiyle ziraat bankasının da ilk temelleri atılmış bulunuyordu.

Nazarî ve klasik bir tasnif ile kooperatifleri üç guruba ayırabi-

Kanunu medeniye göre:
Medeni haklarımızdan

1 — At: Adamları birbirinden atları ile ayırırız. Bir kimseden bahsederken adını söylemekle bizi dinleyenlere kimden bahsettiğimizi anlatmış oluruz.

Kanun adın ne suretle kullanılacağını açıkça gösterdiği gibi at üzerinde o adı taşıyanın hakkını tanımış ve herkese tanıtmak için kaideler koymuştur.

Başlıca üç türlü at vardır. 1 - öz at: 2 - söy adı 3 - (İş) ticaret adı:

2 — öz at: Doğduğumuz zaman aldığımız attır. Bu adı ana ve baba koyar. Uyuşamazlarsa babanın istediği at konur. At koma esnasında ana ve babadan biri ölmüş ise sağ olan öz adı seçer. İkisi de ölmüş ise öz adı seçmek vasiye düşer. Halk arasında öz at [Göbek adı], [Mahles] diye iki kısma ayrılmakta ise de kanuna göre göbek adı ile mahellesin mecmuu (Öz at) sayılır. Öz at doğum beyannamesi ile birlikte nüfus memuruna bildirilir ve kütüğe kaydedilir.

3 — Soy Adı: Ayni soydan gelen insanlara verilen attır bu at

---

liriz.

İstihlâk kooperatifleri
İstihsal " "
Kredi " "

Fakat bu tasnif hiçbir zaman hakikatın ifadesi olamaz. Bu gün kooperatifçilikte lâyuat velâyuhsa şekillere tesadüf olunmaktadır. Esasen hiçbir kooperatif sahai faaliyetini, ünvanı tüccarisinin çizdiği hudutlar dahiline hasretmemektedir. Netekim bu gün istihlâk kooperatiflerinin istihsal işlerine de girişmekte oldukları ve hatta kredi muamelâtı bile yaptıkları görülmektedir.

Kooperatifler ihtiyacın ve menfeatın sevkettiği hatlere kadar muamelatı tüccariyenin her nevini ifa ettiklerine nazaran iktisadî çalışmamızdaki birleşmeler ne için kooperatif şeklinde muvafık bulunmuyorsa sermayeyi aksiyonlar ile temin etmek ciheti nazarı dikkate alınmıyor? Sualine muhatap olabileceğimizi de düşündük. Cevabını verelim. Kooperatif hisse ile sermaye aksiyonu arasında çok bariz bir fark vardır. Sermaye aksiyonları arz ve talep kanunlarına tabian yükselmek veya düşmek vaziyetinde bulunurlar. Kooperatif hisse ise hiçbir zaman kıymeti aslıyesini tecavüz edemez. Yani kooperatif hissenin (Plus-value) tabir edilen fazlai varidatı mevzzuubahs olamaz. Sermaye aksiyonu ise her zaman (Plus-value arzına müsait bulunduğundan bunlar üzerinde Spekülasiyon hareketleri en müsait bir saha bulabilmektedir. İşte bunun içindir ki spekülasyonun tahtı tehdidinde bulunan sermaye aksiyonunun yanında kooperatif hisseler en sağlam iştirak şekli arzetmektedirler.

N. N.

şimdiye kadar Türkiyede Karadeniz kıyılarında oturan Türkler tarafından (Gülzade) gibi; Ortaanadoluda (Bayraktar oğullarından) gibi öz adın başına getirilerek kullanılmakta idiyse de Türkiyenin birçok taraflarında böyle bir soy adı kullanmak âdet olmamıştır.

Bir mahallede, bir köyde Mehmet; Ahmet gibi aynı öz adı kullanan birçok insanlar vardır. İsmi geçen birisinin kim olduğunu anlamak çok zaman kabil olamaz. Birçok karışıklığa meydan verir; ayni öz adı kullananları birbirinden ayırmak için bağlı oldukları soyun adını öz ada eklemek lâzımdır. (Soy adı) kanunu her türkü öz adından başka bir de (Soy) adı taşımaya mecbur kılmıştır ; söyleyişte yazışta imzada öz at önde soy adı sonda gelecektir ; (Mehmet çoban) gibi

4 — Kullanılması yasak olan soy atları: Müdür, muallim, hâkim, kaymakam, polis, çavuş, yüzbaşı, paşa gibi kanunun hükûmet memurlarına verdiği rütbe ve memuriyetler soy adı olarak kullanılmaz .

Cumhuriyet medenî milletlere yakışmayan ve ilerlemeye mani olan aşiretleri; beylikleri; kaldırmış ve köylüyü kölelik ve esirlikten kurtarmış olduğundan aşiret ve beyliklere ait atlar soy adı olamaz. Her Türk bütün özü bütün varlığı ile Türktür. Nereden ve hangi ırktan gelmiş olur sa olsun kanunun Türk saydığı herkesin Türklükten başka bir düşüncesi yoktur; o temamiyle Türklüğe bağlanmıştır Türkten başka ırk ve millet onun için yabancıdır kendisi yabancı bir ırktan yabancı bir milletten gelmiş olsa bile Türk vatandaşı olmak şerefini kazandığı günden itibaren geldiği ırkını unutmuştur. Türk her ırkın her millelin üstündedir. Onu her ırkın her milletin üstüne çıkaracak meziyetleri; seciyeleri; şerefleri, ve asîl kanı vardır. Vatandaşlık kanunun Türk olarak tanıdığı herkes bu asîl kan ile aşılanmıştır ve bununla göğsu kabarır. (Çerkes; Laz; Kürt; pomak Rum; Yahudi; İngiliz; Firenk; Bulgar) gibi yabancı ırk ve millet isimleri (Soy adı) olamaz. Söylendiği zaman işitenleri utandıracak iğrendirecek veya edebe uygun olmayan veya gülünç olan sözler (Soy adı) olarak kullanılamaz . Çok tesadüf ettiğimiz; (Keleş; piç; daltaban; eşekçi; ayıcı) gibi soy atları bundan sonra kullanılmayacaktır.

Tarihte ün almış büyük kahrımanlara ilişik anlatan atları o kahramanlara bir ilişiği olmayanlar kullanamazlar. Yukarıda yazılı oldugu üzere memuriyet; aşiret; yabancı ırk ve millet isimlerile edepsiz sayılan veya iğrenç ve gülünç olan sözleri veya bir ilişiği olmadığı halde tarihte büyük yararlıklar göstererek ün almış olanlardan birinin ismini soy adı olarak kollananları nahiye müdürü kaymakam; veya vali; müddeiumumîye haber verir; müddeiumumî işi mahkemeye gönderir; hâkim yasak soy adı kullananı bunu kullanmaktan men eder. M. İ.

— Bitmedi —

Tarihi tetebbular

EDİRNE KÖPRÜLERİ

—4—

MERİÇ KÖPRÜSÜ:

Edirnenin büyük Karaağaç istasyonundan şehre doğru uzanan geniş ve temiz bir parke düşeli caddesi var. İki tarafındaki asırdide ağaçlarla gölgelenen ve yeşil bahçelerle süslenen bu ana yolda şehre doğru yürüyenler

Bu günkü Meriç köprüsü Sultan Mahmudi adli zamanında inşa olunmağa başlamış, Abdülmecit zamanında ikmal edilmiştir. İnşaat beş seneden fazla sürmüştür. On üç büyük kemeri vardır, korkulukları yekparedir.

Meriç köprüsü

karşılarında büyük Selimiyenin ilâhi kubbelerini seyrede ede büyük bir köprüye ulaşırlar. Bu köprü birleşik Meriç ve Ardanın üzerinde kurulan ve garbı şarka bağlayan büyük ve tarihî Meriç köprüsüdür.

zemini bilâhare parke döşenmiştir.

Nehir boyunun aşağılı yukarılı iki tarafı güzel ve kıymetli ağaçlarla süslüdür. Bilhassa gurup vakti bu ulvî manzaranın bakımına doyum olmaz.

Edebiyat

Meriç ve kadın

Nasıl bir barut düşünürse ateşi
Seni öyle düşünürdüm
Ey kafamın işi.
Sen ki tek pençereli odama vuran
Dört köşe bir güneşsin ;
Gönül senden; nasıl geçsin ?..
Ben ki bir yiğitim
Sen biçağımsın
Belimde ..
Bir türkü gibi dilimdesin
Çiçek gibi elimde.
Sen bir temiz bardakta
Taze sular gibi
Duruyorsun uzakta.
Fakat ey dişi kurdum
Bahar açsın buyurdum
Uzakta durma gel
Tuzakta durma gel..
Aylar var ki
Bir yaylım ateş içindeyim sanki.
Hatıralar :
Bayat yemeklerle dolu sofralar.
Seni canım istiyor
Kanım istiyor
Meriç boylarına uzanmak gibi.
Sen kırmızı bayrakta
Aylan yıldız gibi
Duruyorsun uzakta
Nasıl düşünürsem Merici
Seni öyle düşünürüm
Ey gönlümün içi.
Ölümün dizi dizimde iken
Sen daha uzaktasın
Tuzaktasın ?..
Sen gönlüme saplanmış bir biçaksın
Gögsümde kalacaksın
Ey benim Meriç boylu kadınım

R. F.

Köprünün ortasında mermerden işlenmiş bir tarih kasrı vardır tarih taşında meşhur Ziver Beyin şu tarihi yazılı idi.

Esas endazi bünyani kerem Abdulmecid hanın
İmeri mülkünün istidadı adli oldu mimari
Olaldan menheli cezbi mekarim ol şehin adli
Seza manendi derya dehre kılsa lutfunu cari
O şahinşehtir elhak faizülhayrat alemde
Sezadır kılsa âbâdan bu mülkü böyle asari
Edirne beldesi enhari üzre hayri Şâhane
Gariki cûya İhsan eyledi etrafü aktari
Gelip geçtikçe halkı memleket bu cisri saniden
Dua sazi du baba kıldılar evradu ezkari
Mericü Arda nehri tarevan oldukça bu sudan
O şahın mülkümün feyzi ilâhi ola enhari
1258 bu takı cisri tersi etti ziver ifbu tarihin
1263 bu âli cisroldu cisri sanii Cihandari

Bu tarihî kitabe işgal zamanında Yunanlılar tarafından maalesef silinmiştir. —Bitmedi—

Serezli ESAT

ÇOCUK BAKIMI

Memleketimizin her memleketten daha fazla nufusa ihtiyacı vardır. Boş olan yurdumuzun doldurulması hariçten getirileceklerin iskânı kadar doğan yavrularımızın yaşatılması ile kabildir. Bütün dünyada her memleket doğan çocukların sağlam bir surette büyümeleri; gürbüz ve kuvvetli olmaları için çalışmaktadır. Bu gayenin temini için her memlekette çocukları koruma cemiyetleri; doğum evleri; Anne birlikleri vardır. Bütün bu teşekküller her yerde ve her zaman hükûmetin yardımı ve tezahüratı altındedır.

Bilhassa Fransa çocuk bakımına fazla ehemmiyet vermektedir. Fransızların çocuklorı koruma cemiyetine vermiş olduğu ehemmiyeti anlatabilmek için Paris şehri çocukları koruma cemiyetinin idare meclisinin kimlerden teşekkül etmiş olduğunu söyleyeceğiz.

Paris çocukları koruma cemiyeti idare heyeti reisi; Fransız Reisicumhuru, bu idare heyetinin diğer azası sıhhat; maarif; dahiliye nazırları; âyan ve mebusan reisi; Paris şehremini; salibi ahmer cemiyeti reisi; emniyet müdürü ve saireden ibarettir.

Fransada çocuk koruma faaliyeti gayri mesul ve hayır hava teşekküllere inhisar etmektedir. Bu iş; devletin mesuliyeti altında şehirden köylere kadar uzanmış ve yayılmış bir haldedir. Fransadaki bu faaliyetin umumî 1824 senesine kadar dayanır. Memleketimizdeki çocuk siyaseti de diğer bütün işlerimiz gibi cumhuriyetin menbaı başlamıştır. Bu işte maelesef geriyiz. Fakat bu bizi mugaletaya; bedbinliye sürüklememelidir. Bilâkis noksanlarımızı; para ve ihtiyaçlarımızı görerek ona göre hazırlanmalı ve çalışmalıyız okurlarımıza anlatacağımız şeyleri:

1 —Doğumdan evvel ve doğum esnasında çocuk bakımı

2 —Süt çocuklarının bakımı

3 —Büyük; mektep çocuklarının bakımı olmak üzere üç kısma ayırarak anlatacağız.

A — Doğumdan evvel ve doğumdan sonra çocuk bakımı.

Bir memleketi bahçeye benzetecek olursak; Çocuklar bu bahçenin fidanlarıdır. Bahçenin mamur ve verimli olması nasıl fidanların inkişaf ve neşvünümasına bağlı ise memleketlerin refah ve istikbali de çocukların varlığı; hayatiyesi ile kaimdir.

Büyük harpte bizden başka bütün memleketler bu zaruret ve ihtiyacı anlayarak resmî ve gayri resmî müesseseler ve teşekküllerle yeni doğan çocukları korumağa; yetiştirmeğe çalışmakta idiler. Halbuki; doğan çocuklarımızın kaçının ölü olarak doğduğunu; kaçının dokduktan iki sene zarfında öldüklerini; ne gibi hastalıkların yavrularımızı kasıp kavurduğunu tetkike lüzum görmemiştik.

Trakyada Kültür derlemeleri:

Ata sözleri

-8-

Derleyen : O. N.

Arı kadar eri olanın doğ kadar yeri olur
Arı kovanı gibi işler
Arı mermerden ne alır
Arının yuvasına kazık dürtülmez.
Arıdan korkan bal yiyemez
Arık etten semiz tirit olmaz.
Arkası mihraptadır.
Arkasında yumurta küfesi yok ya?
Arkasız alanın ayağına vurmuşlar, vay arkam demiş; karnına vurmuşlar yine vay arkam demiş.
Arkaya kalan kazadan korkma
Arkası yere gelmez
Armut ağacından uzak düşmez.
Armudun iyisini dağda ayı yer.
Armudun sapı var, üzümün çöpü var
Armudu olan ağacı taşlarlar.
Armudu say da yi, elmeyi soy da yi.
Arnavuda cehenneme gider misin? diye sormuşlar; aylık kaç demiş.
Arnavut piştovu gibi kurulur.
Arpacık kumrusu gibi düşünüp durur.

Çocuğu doğmadan evvel himaye etmek mecburiyetindeyiz. Bizde bir çok çocuklar daha ana rahminde iken ölürler.

Bizim için yapılacak en mühim ve en birinci iş çocuklarımızın yaşar bir halde doğmasını temin etmektir. Çocukların yaşar ve normâl bir halde doğumlarının temini için ana ve babanın hertürlü illet ve hastalıklardan masun bulunmaları lâzımdır. Bunun için evlenmesi mevzubahis çiftler için verilen raporlarda doktor arkadaşlarımız kıskanç ve titiz olmaları lâzımdır. Meselâ biraz samiha ile evlenmesinde mahzur olmadığına dair verilen birer raporla evlenen genç bir kız bir müddet cinsî temas veyahut ilk doğumdan sonra yıpranır. Tenasül altı uzviyetini gaip eder. Doğan çocuk cılız ve hastalıklı olur. Çünkü çocuğun neşvünüma yeri olan rahim daha henüz anadu inkişaf ve tekâmül etmiş bir halde değildir. Çocuğun rahimde teşekkül edebilmesi için tabiatın emrettiği şartların bulunması lâzımdır.

Çocukların sağlam olarak doğuşlarında anaların kendi vücutlarına ait sıhhî takyitlerinin çok büyük ehemmiyeti vardır. Kadınlarımız kendilerini temiz tutarak kadın hastalıklarından sakınmalıdırlar

Kadının doktora gitmesi; tedavi olması ayıp değildir. Bilâkis lâzımdır. Kadının kendi vücuduna ait ihmal binnetice memlekete karşı bir ihmaldir.

Bu ihmalin ifadesi cinayete kadar varır.

S. A

Hikâye:

Ölen kahramanlar..

Sükût rutubet gibi duvarların iliklerine işlemişti. Çelik parmaklar kapıya uzakta patlıyan bir tabanca sesi gibi çarptı ve yüzünde akşamın gölgeleri dolaşan bir Mehmetçik:

— Seni bir madam görmek istiyor kumandanım. Diye odamın sessizliğini bozdu.

Reşat uyandığı yerden kalkarak:

— Gelsin,. dedi ve sonra yavaş yavaş yürüdü... Açık pençereden ılık bir rüzgâr geliyor ve sanki yüzünün her noktasına taze bir hayat veriyordu. Güneş çoktan batmış, yalnız siyahlaşan bulutların üzerine isli bir penbelik bırakmıştı. Derinden, çok derinden içli bir asker türküsü geliyor, insanın kalbini tatlı bir hüzünle dolduruyordu. Reşat geriye döndüğü zaman kapının eşiğinde kucağında çocukla duran bir kadın gördü.

— Kumandan bey.. üç gündür açlıktan kıvranıyorum. Hiç bir yerde ekmek yok, yahut bize vermiyorlar. Yalvarıyorum size bir suhulet gösterin de çocuğum açlıktan ölmesin.

Bu sözleri bir hıçkırık takip etti ve telâffuzundan rum olduğu anlaşılan kadın, kumandanın ayaklarına kapanmak isteyormuş gibi bir hareket yaptı. Reşat geri çekilerek:

— Biraz dışarda bekleyin. dedi.

Bu da onlardan biri değilmiydi? Gözlerinin önüne alevler içinde bir camide gaza bulanarak yakılan binlerce, binlerce Türk geldi. Feryatları yürekleri parçalıyan haykırışmalar kulağını dolduruyor gibi oldu. Sanki bir küçük çocuk alevlerin içinden ufacık kollarını uzatıyor: « bırak onları açlıktan ölsünler . . intikamımızı al ! » diye çırpınıyordu. Öldürdükleri yavruların kanlarını şarap yerine içen bir haydut daha doğrusu bir hayvan sürüsü. İşte bu da onlardan biri, onların dişilerinden biri değil miydi?.

Fakat bu kadının günahı neydi? Eğer onlardan olmaksa bu günah Allaha aitti.. Herşeyden evvel o da bir insan, o da bir kadın, o da bir ana idi. Hangi ana kalbi çocukları öldüren haydutlarla beraberdir?

Sanki yerde ufak bir yavru yatıyor, onun başucunda simsiyah tüllere bürünmüş bir kadın yumruklarını sıkarak kendisine bağırıyordu:

« Ben sana ne yaptım, ben size ne yaptım?.. Sen eğer isteseydin çocuğumu kurtarabilirdin, fakat kurtarmadın, onu öldürdün, sen bir katilsin, sen çocuğumun katilisin, sen günahsız masum bir yavrunun katilisin . Reşat bunalacak gibi olmuştu. Kulağını sanki yalnız kendinin işittiği acı hıçkırıklar dolduruyordu.

Bir alay haydudun intikamını hiç bir fenalığı dokunmamış bir zavallı anadan mı alacaktı ?

Anî bir kararla:

— Osman.. diye bağırdı ve içeri giren nefere sordu:

— Anbarda ne kadar ekmek var?

— Hiç yok kumandanım. Son kalanları dün dağıttık.

— Peki.. deminki kadını çağır.

Sonra odanın köşesinde duran bir dolabı açtı. İçinde bir okka ekmek duruyordu.. iki gündür yemediği ekmek.. onu aldı ve içeri giren kadına uzattı:

— Ekmek bitmiş. bu kadar var madam, bu akşamlık size yeter zannederim.

Kadının gözleri sevinçle doldu. Binbir türlü şükran kelimeleri mırıldandıktan sonra çıktı.

Gece olmuştu. Gökte tek bir yıldız bir yağ kandili alevi gibi görünüyor, sanki rüzgârın tesiriyle titreyor, sallanıyor ve sönecek gibi oluyordu.

Lâmbayı yaktı. Köşede yanından hiç ayırmadığı, kendisiyle nice cephelere gitmiş, nice dertli günlerinde kendisini teselli etmiş bir yığın kitap, daha doğrusu bir yığın arkadaş, samimî, doğru, candan arkadaş duruyordu. Onlardan birini aldı, okumağa başladı, fakat hiç birşey anlamıyor, fikri tamamiyle başka şeyle meşgul oluyordu : „Kendisine verilen fırkayı çalıştırmış ve tüfek bile tutmasını bilmeyen adamları bir ay içinde mükemmel birer asker haline getirmişti. Büyük taarruza on gün vardı. Tam onların kahramanlıklarından istifade edeceği, ektiğinin meyvesini göreceği zaman Gazinin emriyle fırkası bozulmuş ve onunla eksik olanlar tamamlanmıştı. Kendisi de kumandansız bir fırkaya verilmişti.

Eski fırkasında iken bir gün yaveri, onun yüksek boyuna, geniş omuzlarına, ilk görünüşte bir cellat hissini veren fakat en ufak bir münasebette bile kendisinin çok ince, çok nazik ve çok işlenmiş bir insan olduğunu belli eden çehresine âdeta perestişle bakarak demişti ki :

— Kumandanım.. Askerin üzerindeki tesiriniz o kadar büyük ki bir emrinizle hepsi sebepsiz yere ateşe atılmağa hazır.

Acaba yeni askerlerine de aynı tesiri yapabilmeğe muvaffak olabilecek mi idi? fakat zaman o kadar azdı ki?..

***

— Başüstüne kumandan.. hücum beş buçukta başlayacağına göre tam saat altıda tepeyi zaptetmiş olacağım..

— Sırf şahsına olan itimadıma güvenerek bu vazifeyi sana verdim. Bütün plân senin hareketine göre tanzim edildi. Sözünü tam zamanında getirmek için senden azamî fedakârlığı bekliyorum.

Telefon kapandı.. ve sükût tekrar ortalığa yayıldı. Reşat yavaş yavaş yürüyerek basık tavanlı yer odasından çıktı... Daha çok erkendi. Sema sarımsı dumanlarla kaplanmıştı

Siperleri dolaştı. Bütün askerler yüzüne, sanki: «Hücum etmek için ne bekli-

yoruz kumandanım?..» der gibi bakıyorlardı.

Tekrar odaya girdi. Sabırsızlıkla geçirdiği yirmi dakika kadar sonra telefon çaldı. ahizeyi eline aldı; emir gelmişti. telefonu yerine bırakarak yıldırım gibi dışarı çıktı. Fakat aynı zamanda müthis bir silâh gürültüsü duydu. Hücûm edilecek tepeden fırça kılları kadar birbirine yakın, binlerce, milyonlarca kurşun yağıyordu. Gökleri titreten bir sesle haykırdı.

— Avcı hattı.. hücûm marş marş..

Askerler siperden fırladılar.. Fakat aynı zamanda hepsi vurulmuş olarak gene siperin içine yuvarlandılar . Bir adım bile atmağa muvaffak olamamıştı. Kumandan emri tekrarladı. Fakat bu kadar insanın birden vurulması bütün fırkanın hareketini durdurmuş, cesaretini kırmış, kuvveimaneviyelerini berbat etmişti, hiç kimse yerinden kıpırdamıyordu. Reşat tekrar tekrar bağrıyor, avazı çıktığı kadar boğazı yırtılıncaya kadar bağırıyor.. Emrini dinleyenler ölüyorlar. dinlemiyenler de biraz olsun ateşin şiddeti dinsin diye bekliyorlardı.

— Haydi arkadaşlar, cesaret, gayret.. bütün millet bizi bekliyor. İşte vatanı kurtarmak zamanı geldi, gösterin kendinizi, ananızı, babanızı. kardeşinizi öldürenler orada, ne duruyorsunuz? gidip intikam alalım., Haydi.

Toplar görlüyor, mütemadiyen bir dolu çokluğu ile tepeden gelen kurşunlar yerlerinden fırlayan askerleri, bir adım atamadan ölü olarak sipere yuvarlıyordu. Kumandanın da sesi top tüfek gürültülerine karışarak eriyordu. Tekrar bağırdı, tekrar haykırdı, tekrar kumanda verdi, fakat bunlar geri kalan askerleri yerlerinden çıkarmağa kâfi gelemediler

Reşat birdenbire güneşin yükselmiş olduğunu farketti. Halbaki tepenin güneş doğmadan alınması lâzımdı. Gayri ihtiyarî kolundaki saata baktı. Vakit geçeli yirmi dakikadan fazla oluyordu.

Verdiği söz?. Plân kendi hareketine göre tanzim edilmemiş miydi? O plâna göre şimdi tekeyi zaptetmeleri lâzım değil miydi? Halbuki o tepeyi zaptetmiş değil daha yerinden bile kıpırdamamıştı. Demek kendisi bir avuç askere bile kumanda etmekten acizdi. Sesi bir avuç askeri siperden çıkartamayacak kadar tesırsizdi. Belki yerinde başkası olsaydı. Şimdi tepede Türk bayrağı dikilmiş olacaktı. O halde kendisinin orduya faidesi değil zararı dokunmuştu. O bu zararı kanı ile temizleyecekti. Bir deli kararı ile tabancasını başına sıktı ve askerler kumandanın kafasından beyin parçaları ile karışık bir kanın bütün şiddetile fışkırdığını gördüler.

Yarım saat sonra Türk bayrağı tepeye dikilmiş fakat miralay Reşat Bey bu mes'ut dakikaları yaşayamadan ölmüştü.

Selçuk Kerim

Neşredilmemiş Seçme (BEKTAŞİ) Nefesleri

– 4 –

Alpulluda bulunmakta olan kıymetli arkadaşlarımızdan muallim Vahit Lütfü Bey bize Trakyada topladığı Bektaşi nefeslerinden bir miktar göndermiştir. Arkadaşımızın verdiği malûmata nazaran bu Bektaşı nefesleri mahallî olup bundan başka hiç bir yerde neşredilmemiştir. Bu sayımızda muallim Vahit Bey arkadaşımızın gönderdiği nefeslerden birini daha basıyoruz.

Bana ihsan eder dilhahımı suphândan istersem
Hüda muti iken lâyık değil sultandan istersem

Bihamdillâh mi° ıevverdir dilim mihri Muhammetle
Zıyadar kılmasın nuri mehi tâbândan istersem
Sekahüm rabbihim sahbasın içtim desti mürşitten
deriğ etsin şarabın sakii devrandan istersem
beni zındıku mülhattır deyu zem eylemiş zahit
Şefaat etmesin kardaş o namerdandan istersem
(Selâmı) kısmetim Nahnükasemnadan verir mevlâ
Bana nam vermesin namerd olan nadandan istersem

***

Gel gönül mülküne gir nazar eyle * Muhabbet arzeder hallerimiz var
Ayni cemde bu gün aşk yarile * Hakka doğru giden yollarımız var
Rehberim Muhammet mürşidim Ali * Hacımsultan on iki imam gülü
Gönüller aynası şah kızıldeli * Okurum ismini dillerimiz var
Müminin kâbesi gönül evidir * Kudret hazinesi Hakkın yeridir
Pirim cansız dıvarları yürütür * Balim sultan gibi ballarımız var.
Aşık olan aşkın yollarını tanır * Gerçekler çirağı supha dek yatır.
Bu bir meydandır ki açlar doyunur * Susuzlar kandırır göllerimiz var.
Kırklar meclisinde Selman içinde * Fatma ana huri gılman içinde
Ayni cemde bu gün devran içinde * (Derunu abdal) gibi kullarımız var

İTİZAR

Yazılarımızın çokluğundan; köy kanunu; istida numuneleri; tefrika; teşkilâtı esasiye kanunu; Türkiyede nufus hareketleri yazılarımız konamamıştır. Özür dileriz.

Lozan broşürü

Yazan: S. R.

— Geçen sayıdan devam —

Kabotaj hakkı üzerinde fazla durulacak kadar mühimdir. Kabotajın ehemmiyetini anlatabilmek için devletlerin kara suları haklarında bir kaç söz söylemek isteriz.

Bir memleketin kara suları; sahillerini sulayan denizden itibaren açık denizlere doğru uzanan altı millik mesafedir. Beynelmilel teamül ve muahedelere nazaran sulh zamanında bu altı millik deniz parçası bu memlekete aittir. Bu devletin toprakları üzerindeki dahilî muhtariyeti; haricî istiklâli ve bunlara müteallik ferî hak ve vazifeleri denizin bu kısmına da teşmil edilmiştir.

Bir devletin kendi toprakları üzerindeki ne gibi hakları vardır?

Müstekil bir memleketin toprakları üzerindeki haklarını, hâkimiyetini tespit etmek pek o kadar güç değildir. Müstakil bir memleketin toprakları içindeki haklarını dahilî veya idarî muhtariyet olarak tevsif edebiliriz.

Bir memleketin toprakları üzerinde idarî veya dahilî muhtariyet hakları pek çoktur. Bu haklar: asâyişi temin etmek; yollar yapmak; liman; rıhtım; mektep; hastahane gibi müesseseler açmak telgraf; telefon; posta; tramvay: vapur; tiren işletmek; ziraat; ticaret; sanayî müesseseleri teşkil etmek; vergi almak kendi görüş ve menfaatına uygun kanun ve nizamlar yapmak; asker almak, müdafaa tertibatı yapmak ve saireden ibarettir ki bütün bunlar devletin hâkimiyetini ifade eden mevattandır.

İşte devletlerin toprakları üzerindeki bu hakları denizleri üzerine teşmil etmesine bu devletin kara suları üzerindeki hâkimiyeti denir,

Devletlerin bu denizler üzerinde bir çok hakları vardır. Bunlar:

1 — Müdafaa
2 — Balıkçılık
3 — Kablo
4 — Kabotaj
5 — Gümrük ve kontrabant teftişi
6 — Hususî nizamlar tesisi..

haklarından ibarettir. Burada bu hakları birer birer tetkik ve münakaşa edecek değiliz. Yalnız; Lozan sulhunun bir zaferi olan kabotajın kaldırılması münasebetiyle bilhassa bu nokta üzerinde duruyoruz.

Biraz evvel kabotajın bir memlekete ait iki liman arasında vapur işletmek hakkı olduğunu söylemiştik. İşte eskiden ecnebiler; bir devletin mutlak haklarından olan bu hak karşısında Türk kara sularında ve Türk limanlarında vapur işletmek hakkını almışlardı.

Ecnebiler tarafından kazanılan bu hakkın bir çok mazarratları olmuştur.

Türk sermayesinin denizciliğe hasredilen miktarı zayıftı. Bu zayıf sermaye kuvvetli ecnebî sermayesiyle rekabet edemiyordu. Pake; Nemse; Luyit; Hidiv; Mesajeri vapurları Türk sularında Türk limanları arasında işliyor; Türk malını Türke taşırken Türk parası kazanıyorlardı.

Diğer taraftan bu ecnebi kumpanyalar işledikleri limanlarda ajantalar teşkil etmekteydiler. Bu ajantalar; bulundukları limanlarda ecnebi devletlere tefviz edilen imtiyazlardan istifade etmekteydiler. Bu imtiyazlar; yaptıkları işlerde Türk sermayesini; Türk tacirini ezmek fırsatını veriyordu. Kendi bayrağıle Türk sularında işleyen ecnebi gemileri birçok kayıt ve teftişlerden de muaftılar. Kendi sularımızda; Türk bayrağını taşıyan vatandaş gemileri üzerindeki kayıt ve teftiş haklarımızı ecnebi gemilerinde kullanamazdık. Bu yüzden birçok Rum ve Ermeni hatta Türk gemi sahipleri bir ecnebi bayrak altında seyrüsefer etmekteydiler.

Lozanda aktedilen sulh Türk sularındaki bu gayritabiî ve bizim için çok zararlı olan bu hale nihayet verdi. Bugün iki Türk limanı arasında vapur işletmek hakkı münhasıran Türk vatandaşına; Türk bayrağına aittir. Artık Fethiye ile Mersin; Trabzonla İstanbul arasında işleyen ecnebi gemilere tesadüf etmiyoruz, Türk limanları; bazan casus yatağı olan bu gibi ecnebi kumpanyalarının ajantalarından kurtulmuşlardır.

Kabotaj hakkının Türk vatandaşlarına intikal etmesi Türk gemiciliğini şayanı dikkat bir şekilde inkişaf ettirmiştir.

Aşağıdakı rakamlar kabotaj hakkının Türk vatandaşlarına inhisarından sonra yalnız mülga seyrisefain idaresinin birkaç senelik inkişafını gösterir.

Sene	Vapur adedi	Umumî varidat lira
1922	34	2.333.574
1926	49	3.486.135
1931	53	3.586.226

Herhangi bir devletin; diğer memleket kara sularında vapur işletmek hakkını kazanması beynemilel teamüle ve nizamlara muhaliftir.

Biraz evvel söylediğimiz gibi devletlerin kara suları üzerinde bir hâkimiyeti vardır.

Devletler hariçteki hâkimiyetlerini orduları vasıtasiyle temin ederler. Memleket içindeki hâkimiyetlerini ise siyasî ve teşriî mahiyetteki teşekkül ve müesseseleriyle temin ve idame ederler.

Devletlerin; kendi içtimaî bünyelerine göre siyasî şekilleri vardır. Hiç bir devletin bu siyasî şekle müdahale ve muhalefet etmesine hakkı yoktur.

Devletler muhtaç oldukları masrafları temin edebilmek, vatandaşların menfaatlerine yarar mektep; yol; müessese ve hastahanelerin açılması ve devam etmesi için hükûmetleri vasıtasiyle vatandaşlardan vergiler alır; hâsılat getirecek şimendüferler işletir, inhisarlar yapar. Hiçbir ecnebi devletin başka bir devletin dahilî işlerine karışmağa hakkı yoktur.

İşte; kabotaj demek; devletin yukarıda saydığımız, hak ve vazifelerden ibaret hâkimiyetini kendi sahille-

rinden itibaren açık denizlere doğru teşmil etmesidir. Türk kara sularında; Türk limanları arasında vapur işleten ecnebiler bu hareketleriyle; Türklerin kendi denizleri üzerindeki hâkimiyetini bilfiil ihlâl etmekteydiler.

Bu hal; her türlü beynelmilel kaidelere muhalif bir vaziyettir. Lozan sulhu kabotaj hakkını Türk vatandaşlarına hasretmek suretiyle; asırların elimizden aldığı denizler üzerindeki hâkimiyetimizi yine bize iade etti.

Kabotaj hakkının şumûl ve ehemmiyetini anlatabilmek için 19-4-926 tarih ve 815 numaralı kabotaj kanununun bir kaç maddesini aynen nakledeceğiz:

Madde 1 — Türkiye sahillerinin bir noktasından diğerine emtia ve yolcu alıp nakletmek ve sahillerde limanlar dahilinde veya beyninde cer ve kılavuzluk ve herhangi mahiyette olursa olsun bilcümle liman hizmetlerini ifa etmek yalnız Türk sancağını hamil sefain ve merakibe münhasırdır. Ecnebi sefaini ancak memaliki ecnebiyeden almış oldukları yolcu ve hamuleyi Türk liman ve limanlarına ihraç ederler ve Türk liman ve limanlarından ecnebi liman ve limanlarına gidecek yolcu ve hamuleyi de alırlar.

Madde 2 — Nehirler ve göller ve Marmara havzasiyle boğazlarda ve bilumum kara sulariyle kara sularına dahil bulunan körfez; liman; köy ve sairede vapur; remorkör; istimpot; motorbot; mavna; salapurya; sandal; kayık velhasıl makine; yelken; kürek ile müteharrik merakibi kebire ve sağire ile tarak;peizman; maçona; algarina, şat ve hernevi nakliye ve su dolapları, limbo; sefain tahlisiye ve emsali ile şamandıra; sal; sabit veya sabih vesait bulundurmak ve bunlarla seyrüsefer ve nakliyat icra etmek suretiyle ticaret hakkı Türkiye tabasına münhasırdır.

Madde 3 — Kara suları dahilinde balık; istiridye; midye; sünger; inci; mercan; sedef ve saire saydı; kum ve çakıl ve saire ihracı ve gerek sathıbahirde ve gerek karıbahirde mevcut kazazede sefain ve merakip ankazı metrukenin ihraç ve tahsili; dalgıçlık; arayıcılık; kılavuzluk; çarkçılık; deniz bakkallığı veya bilcümle Türk vasait ve merakibibahriyesi dürununda kaptanlık; çarkçılık; kâtiplik; taifelik ve amelelik ve saire icrası ve iskele ve rıhtım hamallığı ve bilumum deniz esnaflığı Türk tabasına münhasırdır,

Şu üç maddenin metninden anlaşılıyor ki; devlet Türk kara sularındaki muhtariyetini bu muhtariyetten mütevellit intifâ haklarını doğrudan doğruya Türk vatandaşlarına inhisar ettirmektedir. Bundan tabiî ne olabilir?

Türk sularında balık tutmak; sünger; inci çıkarmak: vapur; kayık işletmek; Türk limanlarında kaptanlık; amelelik; hammallık yapmak Türk vatandaşına aittir. Kendi memleketimizde; kendi sularımızda bu hakları yabancılara tanımak; Türk vatandaşını işsiz; aç bırakmaktır.

Lozan sulhunda mühim olan; Türk sahillerinde nakliyatı bahriye ve li-

manlarla kara suları dahilinde icrayi sanat ve ticaret hakkındaki kanunumuz müstakil bir devlet olarak teşekkülümüzden yedi asır sonra ancak 926 senesi nisanın 19 uncu günü Türk vatandaşlarının Türk suları üzerindeki haklarını tespit ve tayin etti.

İşte bu tarihten itibaren Lozan sulhunun mesut bir neticesi olan kabotaj hakkı kayıtsiz şartsız Türk vatandaşlarına intikal etmiştir.

Bugün Türk sularında işleyen gemiler Türk gemileridir, Türk kara sularında avlanan; kazanan insanlar Türk vatandaşlarıdır. Lozan sulhu; kabotaj hakkını Türk vatandaşına inhisar ettirmekle hem siyasî hem de iktisadî bir zafer kazandırmıştır.

***

Bütün müstakil ve medenî memleketlerde olduğu gibi Türkiyede de posta tesis ve işletmek devletin mutlak haklarından iken ecnebi devletler Türkiyede posta işletmek hakkını kazanmışlardı.

Müstakil bir memlekette; posta işletmek hakkı devletin mutlak haklarından biriyken diğer devletlerin mutlak haklarından biri olan posta işletmeği kabul etmek; kendi topraklarında buna cevaz ve müsaade vermek her türlü beynelmilel kaide ve nizamlara muhalif olduğu gibi bizzat müstakil devlet şeniyeti ile gayrikabili te'liftir.

Türkiyede ecnebi postahaneleri bidayette yalnız konsoloshane ve sefarethanelerin işlerine münhasır ve bir takım memurlar tarafından sefarethane ve konsoloshanelerin kançalarlıklarında yapılırken bilâhara şumul ve mahiyetini genişleterek memleketin muhtelif yerlerinde muntazam pastahaneler halini almıştır.

Bu postahanelerde konuşulan lisan; kullanılan pul, çekilen bayrağa aitti. Burada islihdam edilenler ecnebi idiler. Bu hareket bütün manasiyle bir memleketin istiklâliyl;e muhtariyetiyle taaruz halinde idi.

Ecnebiler memleketimizde posta işletmekle; kanunun Türk devletine tefviz ettiği bir hakka karşı rakip oluyorlar, diğer taraftan devlet varidatına ortaklık yapıyorlardı.

Memleketimizdeki ecnebi posta teşkilâtı birçok ihtilâflar doğurmakta idi. Hükûmet; kendi hudutları içinde ecnebi bir devletin posta işletmesini kendi idarî muhtariyeti ile kabili te'lif görmüyordu. Büyük devletler nezdinde; bu postahanelerin lâğvına müteallik her teşebbüsümüz semeresiz kalıyor; büyük devletler bunun kapitülâsyonlarından mülhem kazanılmış bir hak olduğunu ileri sürerek bu hakkın muhafazasında ısrar ediyorlardı.

Trablusgarp harbini müteakip 1912 senesinde Lozanda aktedilen sulhun 7 nci maddesi Türkiyedeki İtalyan postalarına ait bir takım şeraiti ihtiva etmekte idi. Bu muahedenin 7 nci maddesine göre; İtalya Türkiyede postahaneleri olan diğer devletlerin bu haklarından vazgeçtikleri gün İtalya da bu hakkından vazgeçmeği kabul etmekte idi. Görülüyor ki 912 senesine kadar ecnebi postaları Türkiyede icrayi faaliyet etmekte idiler.

Büyük harbin ilânını müteakip

Türkiye; 1914 senesi Teşrinievvelinden itibaren Türkiyedeki ecnebi postahanelerinin kapanmış olduğunu ilân etti. O zamanki hükûmetin bu ilânı hiç şüphe yok ki ancak müttefik bulunduğu devletlerle umumî harbe iştirak etmeyen diğer devletlere aitti. Bilfiil muharip bulunduğumuz devletler için bu mesmu olamazdı.

Umumî harbı müteakip Sevrde İstanbul hükûmeti murahhaslariyle İtilâf devletleri murahhasları arasında aktolunan muahadenin 262 inci maddesi; 1914 senesi ağustosunun birinci gününe kadar Türkiyede posta teşkilâtı bulunan devletlere; tekrar bu teşkilâtı ihya ve idame hakkını iade etmekte idi.

Burada şayanı dikkat olması itibarile acı bir noktaya temas edeceğiz. Bu nokta; yarının çocukları için çok mükimdir.

Hukukuumumî düvel kitaplarında devletlerin teşkilâtı esasiye ve varlıklarına tazat teşkil eden postahaneler kısmında misal olarak çok mahdut bir iki devlet görürsünüz bunlardan biri Türkiye ikinci Çin üçüncüsü de Fastır..

* * *

Biraz yukarıda memleketimizde bulunan konsolosların; elçilerin ecnebi tabaasının birtakım imtiyazlara malik olduklarını söylemiştik. Bu imtiyazlardan adlî olanlar bilhassa şayanı dikkattir.

Konsolosların; yalnız vatandaşların haklarını müdafaa ve himaye ile mükellef memur olmadıklarını bulundukları memlekette kendi memleketlerinin müddeiumumîsi, hâkimi; zabıta âmiri vazifeleri yaptıklarını işaret etmiştik.

Ecnebilerin ceza sahasındaki adlî imtiyazları üç safha arzetmektedir.

1 — Tarafeyin ayni milliyette olurlarsa..

Faraza memleketimizde bulunan iki ecnebi yekdiğeri aleyhine ve ceza sahasına inhisar etmek üzere bir suç işlerlerse bu hâdiseyi rüiyete yegâne salâhiyettar mahkeme o iki ecnebinin konsoloshanesidir.

1680 tarihli Hollânda kapitülâsyonunun 5 nci, 1740 tarihli Fransız kapitülasyonnun 15 nci ve 1783 tarihli Rus kapitülasyonunun 72 nci maddelerine nazaran Osmanlı imparatorluğu hudutları dahilinde iki Hollandalı; iki Fransız veya iki Rus arasında yekdiğeri aleyhine işlenmiş herhangi bir suçu tayine ve ruiyete yegâne salahiyettar makam bu Hollandalı, bu Fransız ve bu Rusun konsoloshanesidir. Türk mahâkimi böyle herhangi bir davayı rüiyete salâhiyettar demektir.

2 — Tarafeyn başka başka milliyette bulunurlarsa....

1740 tarihli Fransız kapitülasyonuna nazaran Türkiyede bir Fransız vatandaşı ile diğer herhangi bir ecnebi arasında işlenen suçtan mütevellit davaya bakmağa Fransız konsolosu salâhiyettar değildir. Bu davayı tetkik ve rüiyete salahiyettar mahkeme Türk mahkemesidir.

Fakat burada yine mahâkimin istiklâli ile kabilitelif olmayan bir hâdise ile karşılaşıyoruz.

muhtelif milliyetteki iki ecnebinin yekdiğeri aleyhine işlemiş ol-

duğu herhangi bir suçu rüiyete salâhiyettar olan Türk hâkimi karşısında bu iki ecnebinin ait olduğu konsoloshanelerin tercümanı bulunmaktadırlar.

Ruiyeti Türk mahakimine bırakılmış herhangi bir suç için yapılan duruşmada suçlu veya magdurun konsoloshanesine mensup bir adamın bulunması muhakimin istiklâl prensibi ile ne derece kabili teliftir?.

3 — Tarafeyinden biri ecnebi diğeri Türk vatandaşı olursa....

Bir ecnebinin bir Türk vatandaşı ve yahut bir Türk vatandaşının bir ecnebi aleyhine işlemiş olduğu suçlarda salâhiyettar mahkeme Türk mahkemesidir. Fakat burada yine Türk mahâkimi için bir şine; bir leke olan bir noktaya temas edeceğiz. Böyle bir vakanın muhakemesi esnasında ecnebi suçlu veya magdur olsun elçi veya konsolos veyahut bunların mümessilleri hazır bulunmakta idiler.

1740 senesinde Fransızlarla aktolunan kapitulâsyonun 65 nci maddesi Türkiyede bulunan Fransız elçisi ile konsoloslarına ve bunların mümessillerine bu hakkı vermişti Diğer devletlerle aktedilen kapitülâsyonların ihtiva etmiş oldukları şerait itibarile 1740 senssinde Fransızlarla aktolunana benzediğini söylemiştik.

İşte Fransızlarda olduğu gibi bütün diğer âkit devletlerin konsolos; elçi ve bunların mümessilleri vatandaşlarının bir Türk aleyhine veyahut bir Türkün vatandaşları aleyhine işlemiş olduğu suçlardan mütevellit duruşmalarda hazır bulunmak hakkını kazanmışlardı.

Adlî kapitülâsyonların ceza kısmını yukarıda hulâsa ettik. Hukuk ve ticaret kısımlarını tetkik edecek olursak buradan herhangi bir devletin şe'niyet ifade eden varlığını tahdit eden birtakım kayitlarla karşılaşıyoruz.

Ticaret ve hukuk ihtilâfları da ceza ihtilâfları gibi üç safha arzetmekte idi.

1 — Tarafeyn ayni milliyeti haiz ecnebi olurlarsa....

Memleketimizde bulunan iki Fransız tab'asının evlenme; miras ve saire gibi medenî kanuna müteallik ihtilâfları ile ticaretlerinden doğma bütün anlaşamamazlıklarını hâl ve fasla salâhiyettar yegâne mahkeme Fransız konsoloshanesi idi. Bu; 1535 Fransız kapitülâsyonunda olduğu gibi 1569 senesinde Fransızlarla aktolunan ikinci kapitülâsyonun 12 nci ve 1604 senesinde tazelenme imtiyazatın 24 üncü maddesinde çok sarih ve açık bir halde ifade edilmiştir. 1625 senesi İngiliz kapitülâsyonun 16; 1680 senesi Hollânda imtiyazatının 5 nci 1737 İsveç, 1783 Rus kapitülâsyonun 63 ncü maddeleri aşağı yukarı ayni maalde idiler.

Hatta 1740 Fransız kapitülâsyonunun 26 ncı maddesine nazaran tarafeyin muvafakat etseler bile Osmanlı mahakimi böyle bir itilâfı rü'yet ve halle salâhiyettar değildiler.

2 — Tarafeynden biri başka diğeri başka milliyette olursa....

Türkiye arazisi dahilinde bir Fransızla bir Belçikalı arasında medenî hukuka müteallik veyahut ticaret muamelâtına ait bir ihtilâf zuhurunda

her iki tarafın anlaşması ile ya müşteki veyahut mağdurun konsolosu aralarındaki ihtilâfı tetkik ve hallederdi.

1740 Fransız kapitülâsyonunun 52 nci maddesinde bu kayde tesadüf ediyoruz.

Birçok mevzuatı 1740 kapitülâsyonunun benzeri olan diğer devletlerle müteaddit kapitülâsyonlarda da aynı hüküm vardı.

3 — Tarafeynden biri Osmanlı vatandaşı diğeri ecnebi olursa....

Burada muhtelif kapitülâsyonların başka başka veçhe arzettiğinizi görüyoruz. 1718 Avusturya kapitülâsyonunun 5 nci maddesine göre, alacaklı bir Türk vatandaş tediyeyi temin edebilmek için borçlunun konsoloshanesine müracaat etmek mecburiyetindedir.

1740 Fransız kapitülâsyonunun 26 ıncı maddesi bu hususta alâkadarlara; Osmanlı mahakimine müracaat hususunda hiyar hakkı bahşediyordu.

Fakat ekseriya konsoloshanelerin tercümanı olmak şartiyle bu gibi ihtilâflar Osmanlı mahakimi nezdinde hal ve fsıl edilebilirdi.

Adlî kapitülâsyonlardan hulâsaten bahsettikten sonra şimdide bu muhakimin nasıl teşekkül ettiklerini, ne gibi merasime tâbi olduklarını söyliyelim.

Ceza işlerinde; konsoloshaneler teşkilâtı mahâkim itibarile üç şekil arzetmekteydiler.

1 — Nizamat ve talimatnamelere muhalefet.

2 — Hata veya hafif suçlar

3 — Cinayet [Ağır ceza]

Nizamat ve talimatnamelere muhalif suçlarda hâkim yalnız başına konsolostur. Herhangi bir kâtip veyahut kavas zabıt kâtipliği vazifesini görürdü. Konsolosun verdiği kararlar kat'î ve nihaî idiler. İstinaf ve temiz edilemezlerdi.

2 — Hata ve cürümler konsolos tarafından müntehap iki Fransız tarafından müteşekkil hey'et tarafından rüyet olunurdu. Buradan verilecek kararlar ancak Cour -d'Ait de kabili istinaftı.

3 — Ağır cezayi müstelzim suçlarda; hata ve cürümleri tetkik ve rüiyete salâhiyettar olan hey'et suçlunun vaziyetini tetkik ederek muhakemesi yapılmak üzere « Cour d'Ait» e gönderirdi.

Hukuk ve ticarete müteallik ihtilâflarda hemen hemen ayni merasim vardı. Hukuk ve ticaret işlerine bakacak Fransız konsolosu bulunduğunu şehirdeki iki muteber tüccar Fransızı aza olarak yanına alır ve bu suretle hüküm verirdi. Bu hükümler aleyhine ceza ve duruşmalarında olduğu gibi [Cour d, Ait] nezdinde istinaf yapılırdı. Bütün bu izahattan anlaşılacağı veçhile memleketimizde kaza salâhiyetini haiz konsolashaneler aşağı yukarı bir bidayet mahkemesi halini arzetmekte idiler.

İzah ettiğimiz kaza tipi Fransız tipidir. Almanya; İtalya; Yunanistan; Avusturya - Macaristan; Belçika ; Hollanda; İsveç konsoloshanelerinde de aşağı yukarı ayni teşkilâtı görürüz. İngiliz konsoloshaneleri büsbütün ayrı bir teşkilâta tâbidir.

Memleketimizdeki İngiliz konso-

loshaneleri kaza itibarile büsbütün ayrı bir hususiyet arzetmekte idiler.

Şarktaki İngiliz konsoloshaneleri kaza teşkilâtı itibariyle tıpkı İngilteredeki mahakime benzemekte idiler.

İngiliz konsoloshanelerine merbut mahakim üç derece idi.

1 — Taşra veya mahallî mahakim (Les cours proveinciales et locales) bunlar bidayet mahkemeleridi. Bunlar konsolos veyahut konsoloshanelerin memur hâkimleri tarafından idare edilirlerdi.

Türkiye arazisi birtakım mıntakalara ayrılmıştı. Her mıntakada bir İngiliz konsoloshanesi vardı. İşte bu konsoloshanelere merbut mahakimin kaza salâhiyeti konsoloshane mıntakasından ibaretti.

Faraza; Edirnede bulunan İngiltere konsoloshanesi konsolosluk vazifesi itibarile Edirneye bağlı şehirlerdeki İngiliz vatandaşlarının aralarındaki ihtilâflariyle alâkadar olurdu.

2 — Yüksek mahkeme (Cour supreme ou Haute Cour) bu yüksek mahkemenin makarrı İstanbuldu. Fakat icabında Türkiyanın herhangi bir şehrine giderek İngiliz vatandaşları arasındakî ihtilâfı mahallinde tetkik ve rü'yet ederdi. Bu mahkeme; taşra veya mahallî mahakimden kendisine intikâl eden bazı mühim davalar istisna edilecek olursa hemen hemen bir istinaf mahkemesi mahiyetinde idi.

3 — Hususî divan (Conseil prive) Bu mahkeme; yüksek mahkeme kararlarını istinaf eden mahkemedir. Bu mahakimin hâkim muavinleri ve juri olmak üzere iki nevi azası vardı. Hâkim muavinleri bu teşkilâtın bulunduğu yerde İngiliz vatandaşları arasından seçilirdi. Bu hâkim muavinleri duruşmalar esnasında, ancak istişarî mahiyette rey sahibi edilir. verdikleri reyin esas davaya hiçbir tesiri yoktu.

Juri vazifesi görenlerde yine İngiliz vatandaşları arasından seçilirdi. Muvazzaf hâkimler yanında çalışan Juriler beş kişiden ibarettiler.

Memleketimizdeki Rus konsoloslarının kaza sistemi hem Fransızlarınkinden hem de İngilizlerinkinden ayrı idi. Konsoloslara verilen kaza salâhiyeti Rus elçisi tarafından tayin edilmekte idi. Elçiler konsolostan başka İstanbulda muteber iki Rus intihap ederler ve kendilerine kaza hakkı bahşederlerdi.

Buradan çıkan kararlar ancak (Senpetesburg) taki meclis âyân nezdinde istinaf edilebilirdi.

Memleketimizdeki ecnebi konsolosları bu kaza salâhiyetinden başka polis vazife ve salâhiyetini de haizdiler. Türkiyede bulunan ecnebi konsoloslar vatandaşları; ve himaye ettikleri diğer milletler için nizamname; talimatname yapmak salâhiyetini kazanmışlardı.

Konsoloslar tarafından neşir ve ilân edilen, bu nizamname ve talimatnamelere riayet etmiyenler konsoloslar tarafından Türkiyeden çıkarılir, Türkiyede takip edilirdi.

Bir memleket dahilinde; ecnebi konsolosa polislik vazifesini vermek ve tanımak ne derece doğrudur? Onu burada münakaşa edecek değiliz.

Gelecek broşürümüzde kapitülâsyonların bir neticesi olan ; Türkiyenin dahili işlerine müdahaleyi ve Lozan sulhundan evvel kapitülâsyonların lağvi içün yapılan emekleri anlatacağız.